

Ἡ ἀπλοποίηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί ὁ ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος

Γράφει: Ο Φώτης Σχοινιάς

Στό παρόν σημείωμά μας θά ἐκθέσουμε τίς ἀπόψεις τοῦ ποιητῆ Νικηφόρου Βρεττάκου σχετικά μέ τό μεῖζον θέμα τῆς ἀπλοποιήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας.

Γράφει λοιπόν ὁ Ν. Βρεττάκος σέ ἄρθρο του στήν Κυριακάτικη Ἐλευθεροτυπία τῆς 14ης Φεβρουαρίου 1982 μέ τίτλο «Υπάρχει ἀκόμα γλωσσικό;» τά ἐξῆς: «Αὐτό θά πρέπει νά ἐννοοῦσε ὁ κ. Καραμανλῆς μέ τίς γνωστές δηλώσεις πού ἔκανε μετά τήν ἀπόφαση γιά τήν καθιέρωση τῆς δημοτικῆς: “Ὁ λαός ἔκαμε τό χρέος του καί μέ τήν αἴσθησή του μέτρου πού ἔχει, βρῆκε τή γλῶσσα πού τοῦ πρέπει”. Πόσο συνεπῆς ὑπῆρξε ἡ στάση τοῦ λαοῦ μας ἀπέναντι σ’ αὐτό τό χρέος μᾶς τό δείχνει ἡ διαπίστωση ξένων μελετητῶν τῆς γλώσσας μας πού βεβαιώνουν πώς οἱ ξένες λέξεις πού ἔχουν μπολιασθεῖ στή γλῶσσα μας εἶναι πολύ λιγότερες ἀπό ἐκεῖνες πού ἔχουν μπολιασθεῖ σέ ἄλλες εὐρωπαϊκές γλῶσσες. Κι ἀκόμη, τό πιό σπουδαῖο, πώς ἡ γλῶσσα μας εἶναι τό φυσικό παιδί τῆς ἀρχαίας. Καί μόνο αὐτό, ἡ ἀντίστασή του στό γλωσσικό, θά πρέπει νά μᾶς κἀν νά σταθοῦμε μέ σέβας μπροστά στόν ἐθνικό του αὐτό δυναμισμό καί νά σεβασθοῦμε τή γλωσσική ἐξέλιξη πού διέρχεται μέσα ἀπ’ αὐτό τόν λαό. Νομίζω πώς ἡ ἐπιβολή τῆς δημοτικῆς ἀπό τήν Πολιτεία, ὑπῆρξε μία, ὑψηλή βέβαια, ἐθνική πράξη, ἡ ὁποία ὅμως μεθοδικά δέν ὑπῆρξε ἀλάνθαστη. Ὑπάρχουν τόσοι ἄνθρωποι πού θά ἔπρεπε νά κληθοῦν πρῖν ἀπό κάθε νομοθέτημα, νά συντάξουν ἕνα ἐγχειρίδιο χρήσεως, μία γραμματική καθαρή, σαφῆ, σύγχρονη, γιατί ἀπό τόν καιρό τῆς Γραμματικῆς τοῦ Τριανταφυλλίδη διέρρευσαν πολλές δεκαετίες καί ἡ γλῶσσα ὡς ἕνας ζωντανός ὀργανισμός πού εἶναι, διαρκῶς ἐξελισσόμενη, ἦταν φυσικό νά ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τίς θέσεις τοῦ σοφοῦ γλωσσολόγου. Ἡ δημοτική ἐφοδιάζεται συνεχῶς μέ λέξεις ἀπό τήν καθαρεύουσα, πού κι’ ἂν ἀκόμη τήν ποῦμε νόθο παιδί τῆς ἀρχαίας δέν παύει νά προέρχεται ἀπ’ αὐτήν. Τό εὐέλκτο γλωσσικό μας ὄργανο, ὅπως τουλάχιστο τό μεταχειρίζονται ὀρισμένοι μας συγγραφεῖς, βρίσκεται πολύ κοντά στίς πηγές του καί δέν ἀποτελεῖ ἔγκλημα καθοσίωσεως ὁ μπολιασμός του μέ καινούργιες λέξεις, πού πολιτογραφοῦνται σ’ αὐτό, ἐνσωματωμένες στήν καθημερινή μας ὁμιλία. Ὅλα αὐτά τά γράφω, γιατί διαπιστώνω πώς κινδυνεύουμε νά ῥθοῦμε σέ ἀντίθεση μέ τό λαϊκό αἰσθητήριό πού ἔχει ἀποδειχθεῖ σοφότερο ἀπό μᾶς τούς γραμματιζούμενους, ἂν δέν ἤλθαμε κιόλας. Ὁ λαός ἐξακολουθεῖ π.χ. νά χρησιμοποιοῖ σέ ὀρισμένες

εκφράσεις του τή γενική τῆς τρίτης κλίσης – κι αὐτή ἀκόμη ἔχει ἐνσωματωθῆ στήν ὀμιλούμενη “τά στοιχεῖα τῆς φύσεως” ἢ “τό τέρας τῆς φύσεως” πού εἶναι περισσότερο μουσικό καί εἶχε περάσει στήν καθημερινή ὀμιλία μας, ἐνῶ ἐμεῖς μέ βάση αὐτή τήν ἀπλούστευση καταργοῦμε καί ὀρολογικές ἀκόμη ἐκφράσεις, ἀρχίζοντας νά γράφουμε π.χ. “πλαστογραφία μετά χρήσης” (ἀντί χρήσεως πολύ περισσότερο ἀφοῦ διατηροῦμε στήν ἔκφραση τό “μετά”). Ἕνας νεοδογματισμός πάει νά κυριαρχήσει στήν γλῶσσα μας, τείνοντας νά τῆς ἀφαιρέσει τή φυσικότητα σέ εὐλυγισία, γλαφυρότητα καί μουσικότητα, πρᾶγμα πού σημαίνει σέ τελευταία ἀνάλυση περιφρόνηση πρὸς τόν ἴδιο τόν λαό μέ τό ἀλάνθαστο γλωσσικό του αἰσθητήριο πού σημαίνει μ’ ἕναν λόγο ἀντίδραση κι’ ὄχι πρόοδο. Ἔγιναν ὅλες σχεδόν οἱ δυνατές ἀπλοποιήσεις στήν ὀρθογραφία μας, πού κάποτε θά πρέπει νά σταματήσουν κι αὐτές, γιατί τό κέρδος θά εἶναι λιγότερο ἀπό τήν ἀπώλεια πού θά ἔχουμε μέ τήν ἀλόγιστη ἀπομάκρυνσή μας ἀπό τή γλωσσική μας παράδοση. Τώρα ἡ κυβέρνηση, μέ τήν συμφωνία καί τῶν ἄλλων κομμάτων, ἀποφάσισε τήν καθιέρωση τοῦ μονοτονικοῦ, καί πάλι χωρίς προμεθόδευση, πρὶν δηλαδή ἐπανορθωθῆ τό λάθος πού ἔκανε ἡ Πολιτεία καθιερώνοντας τήν δημοτική – τήν σύνταξη ἐνοῶ βοηθημάτων πού θά ἔβαζαν ὄρια στίς ἐπεμβάσεις τοῦ ἀνεύθυνου ἐσωγενοῦς μας τραμπουκισμοῦ». (Παρατίθεται στό Ἀντωνίου Α. Αντωνάκου, “Ἡ ἐθνική συμβολή τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου στήν προστασία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας” στό περιοδικό Ἑλληνόγραμμα, τεῦχος 92, Ἀπρίλιος 2012, σελ. 20-21).

Σχολιάζοντας τό ἀνωτέρω κείμενο τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου ἔχουμε νά προβοῦμε στίς ἐξῆς παρατηρήσεις. Κατ’ ἀρχήν δέν νομίζουμε ὅτι ἰσχύει σήμερα, ὕστερα ἀπό σαράντα περίπου χρόνια, ἡ «ἀντίσταση τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ στό γλωσσικό» καί ὅτι «οἱ ξένες λέξεις πού ἔχουν μπολιασθεῖ στή γλῶσσα μας εἶναι πολύ λιγότερες ἀπό ἐκεῖνες πού ἔχουν μπολιαθεῖ σέ ἄλλες εὐρωπαϊκές γλῶσσες». Πρὶν τριάντα ὀκτώ - σαράντα χρόνια ἀναντίρρητα ἴσχυαν οἱ ἀποφάνσεις τοῦ Ν. Βρεττάκου. Γιατί ὅμως ἴσχυαν πρὶν ἀπό σαράντα χρόνια καί σήμερα δέν ἰσχύουν; Πρῶτον λόγῳ τῆς τεχνολογικῆς ἐκρήξεως καί τῆς ἄρρηκτα μέ αὐτήν συννημένης Ἀγγλικῆς γλώσσας. Ἡ τεχνολογία κυριαρχεῖ, ιδιαίτερα ἡ τεχνολογία τῆς πληροφορικῆς, ἡ εἰκόνα κυριαρχεῖ ἔναντι τοῦ λόγου καί ὁ ὅποιος ἐναπομείνας λόγος πού χρησιμοποιεῖται εἶναι διατυπωμένος, πρωτογενῶς, στήν ἀγγλική γλῶσσα. Ἐπόμενο εἶναι νά παρατηρεῖται ἀφ’ ἐνός μὲν γενικώτερη, σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο, ἀποδυνάμωση τῆς γλωσσικῆς ἰκανότητος, ιδιαίτέρως τῶν νέων ἀνθρώπων, ἀφ’ ἐτέρου δέ ἀποδυνάμωση τῆς

έλληνικῆς γλώσσας ἔναντι τῆς πολιτισμικά ἰσχυρότερης ἀγγλικῆς γλώσσας. Ἄμεση ἀπόρροια αὐτοῦ εἶναι ἡ καταγιστική εἰσβολή ἀγγλικῶν λέξεων καί ἐκφράσεων ἀκόμη καί στήν καθημερινή γλωσσική ἐπικοινωνία τοῦ μέσου Ἑλληνα, ὁ ὁποῖος σημειωτέον μαθαίνει μεθοδικώτερα, ἄρα καί ἀποτελεσματικώτερα τά Ἀγγλικά ἀπό ὅ,τι τά Ἑλληνικά. (Αὐτό ἰσχύει ὅπωςδήποτε τοῦλάχιστον στίς νεώτερες γενιές). Δεύτερον ἡ ἀποσκοράκιση ἀπό τή δημόσια ζωή καί ἐκπαίδευση μέ τή μεταρρύθμιση τῶν Ράλλη-Καραμανλῆ τό 1976 τῆς λογίας γλωσσικῆς παραδόσεως καί ἡ ὑποβάθμιση ἕως ἐξάλειψη τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν. Τοῦτο εἶχε ὡς συνέπεια τήν ἐξασθένηση τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ στό γλωσσικό. Ἀναντίρρητα ἡ ἑλληνική γλῶσσα ὑπῆρξε στή ροή τῶν αἰῶνων ἄκρως “συντηρητική” καί ὁ μέσης μορφώσεως Ἑλληνας εἶχε συναίσθηση τοῦ ἐνιαίου καί τῆς ἐνότητός της, ἔστω καί ἂν χρησιμοποιοῦσε ἐλλειπτικά καί ἐλαττωματικά τήν καθαρεύουσα στή δημόσια ζωή καί ἐκπαίδευση. Αὐτό τό νῆμα τῆς διαχρονικῆς ἐνότητος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας κόπηκε ὀριστικά μέ τίς γλωσσικές μεταρρυθμίσεις τῶν Ράλλη-Καραμανλῆ τό 1976 καί Βερυβάκη-Παπανδρέου τό 1982. Ἔτσι, ὅταν ξέσπασε ἡ μεγάλη τεχνολογική ἔκρηξη τῆ δεκαετία τοῦ ’90 καί δῶθε μέ ὅλα τά παρεπόμενά της στήν οἰκονομία, ὁ ἑλληνικός λαός βρέθηκε ἐντελῶς ἀθωράκιστος γλωσσικά – φυσικά καί ὄχι μόνο.

Βεβαίως ἡ καθιέρωση τῆς Δημοτικῆς «χωρίς ἀκρότητες» στό Δημόσιο βίο καί στήν ἐκπαίδευση δέν μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἦταν ἐσφαλμένη ἐνέργεια. Ἐσφαλμένη ἐνέργεια ἦταν πρῶτον ἡ ἐπικράτηση τῆς «κομματοπαγοῦς καί βαρβαρόπλαστης δημοτικῆς», ὅπως τήν περιέγραψε ὁ Γιάννης Καλλιόρης, στόν Δημόσιο λόγο (παραπέμπουμε τόν ἀναγνώστη στό ἐξαιρετικό βιβλίο τοῦ Γ. Καλλιόρη, Ἡ ξύλινη γλῶσσα, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1997 γιά τήν δομή καί λειτουργία τοῦ ἀριστεροκομματικοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος πού τελικά ἐπεκράτησε στήν Δημόσια Διοίκηση καί στά ΜΜΕ καί ἐν γένει στό Δημόσιο λόγο τῆς μεταπολιτευτικῆς Ἑλλάδος) καί ἡ βάρβαρη, ὅπως τήν ἐχαρακτήρισε ὁ Κ. Τσάτσος, ἀπολάκτιση τῆς λογίας γλωσσικῆς παραδόσεως: «Ἀπό τό 1933 στρέφομαι ὀριστικά πρός τή δημοτική, χωρίς ποτέ νά θεωρῶ ξορκισμένη τήν καθαρεύουσα, τῆς ὁποίας τήν ὁμορφιά καί αἰσθάνομαι καί συχνά διαβάζω, καί ἀπό τήν ὁποία πολλά δανείζομαι, γιά νά ἐμπλουτίσω τή δημοτική μου. Θεωρῶ τόν διωγμό τῆς καθαρεύουσας πού τώρα ἐπιβάλλεται καί νομοθετικά ἀπό τήν Πολιτεία, μιά πράξη βάρβαρη, πού δέν ἐξηγεῖται παρά ὡς μέρος μιᾶς γενικώτερης τάσης νά καταλυθῆ ὁ πλοῦτος τῆς ἑλληνικῆς

παράδοσης. Μπορεί μερικοί ειδήμονες γλωσσολόγοι και γραμματικοί να συνεργούν σε αυτή την καταστροφή από μια δογματική άκαμψια». (Κωνσταντίνου Τσάτσου, Λογοδοσία μιᾶς ζωῆς, τόμος δεύτερος, έκδοση τετάρτη, Αθήνα 2001, σελ. 625). Ο σύγχρονος Έλληνας μαθητής έπρεπε να μάθει να μιλά και να γράφει όρθα τη σύγχρονη Νεοελληνική κοινή ή Δημοτική χωρίς ακρότητες. Παράλληλα όμως έπρεπε να εκπαιδευθεί εις τρόπον, ώστε να κατανοεί (μόνο να κατανοεί, αλλά σε βάθος και έπάρκεια – όχι να γράφει και να μιλά) την λόγια παράδοση. Ο παντελής έξοστρακισμός της λογίας παραδόσεως απέτέλεσε βαρύ, βαρύτατο πλήγμα στην καθόλου γλωσσική άγωγή των Ελλήνων από τη μεταπολίτευση και έντεϋθεν.

Πέραν τούτων τονίζουμε τό γεγονός της σχεδόν όριστικής έξαφανίσεως της τρίτης κλίσεως. Έτσι λέμε ή πόλη/της πόλης, ή κυβέρνηση/της κυβέρνησης, ή διοίκηση/της διοίκησης κατά την πρώτη κλίση. Βέβαια στον πληθυντικό παραμένει ή τρίτη κλίση: οί πόλεις/των πόλεων, οί κυβερνήσεις/των κυβερνήσεων, οί διοικήσεις/των διοικήσεων. Έχουμε λοιπόν την έρμαφρόδιτη γραμματική κατάσταση τά φωνηεντόληκτα της άρχαίας σε –ις, –εως (ή πόλις της πόλεως) στον μέν ένικό να κλίνονται κατά την πρώτη κλίση, στον δέ πληθυντικό κατά την τρίτη. Βέβαια όρισμένοι παλαιοί δημοτικιστές προσπάθησαν να επιβάλλουν την πρώτη κλίση στην όνομαστική του πληθυντικού. Έτσι, π.χ., ό Δ. Γληνός έγραφε (μερικές φορές όχι πάντοτε) οί άποφασες, οί κυβερνήσεις κλπ. Προσέκρουσαν όμως οί άκραιοι δημοστικιστές στην γενική του πληθυντικού που πεισματικά διετηρείτο ή τρίτη κλίση (των κυβενήσεων και όχι των κυβερνησών, των αποφάσεων και όχι των αποφασών). Διετηρήθη στην σύγχρονη κοινή νεοελληνική ή γενική του ένικού σε –εως σε περιορισμένη κλίμακα, όμως γενικά τείνει να εκλείψει όριστικά. Είναι περισσότερο μουσικό όμως, όπως έπισημαίνει ό Ν. Βρεττάκος, τό «μετά χρήσεως» από τό «μετά χρήσης». Τό ίδιο ισχύει για τό «πάσης φύσεως» από τό «πάσης φύσης», τό «έπί κυβερνήσεως Σημίτη» από τό «έπί κυβέρνησης Σημίτη», τό «περί έκποιήσεως» από τό «περί έκποίησης», τό «έξ άποστάσεως» από τό «έξ άπόστασης». Παρατηροϋνται συχνά στά ΜΜΕ και στον καθημερινό λόγο εκφράσεις όπως «έκτός δράσης», «έκτός φάσης», «άνευ ρήξης» που ό Ν. Βρεττάκος θά χαρακτήριζε, τουλάχιστον μέ τό γλωσσικό αισθητήριο της εποχής του, ως μή μουσικές, ως άντιαισθητικές εκφράσεις. Βέβαια τώρα οί εκφράσεις αυτές έχουν καθιερωθεί και παγιωθεί κι έτσι φαίνονται φυσιολογικές στό γλωσσικό αισθητήριο του σύγχρονου Έλληνα. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι ή Γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη τίς άνωτέρω

προθέσεις – επί, περί, ἐκ, ἐκτός, ἄνευ καί μετά+γενικῆ, ἀλλά καί ἐντός, σύν, ὑπέρ – δέν τίς συγκαταλέγει στίς προθέσεις τῆς νεοελληνικῆς, ἐνῶ τίς χρησιμοποιοῦμε στόν σύγχρονο δημόσιο, ἀλλά καί καθημερινό λόγο μας. (Βλ. Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ἰνστιτούτο Νεοελληνικῶν Σπουδῶν. Ἰδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνική Γραμματική (τῆς Δημοτικῆς), ἀνατύπωση τῆς ἔκδοσης τοῦ ΟΕΣΒ (1941) μέ διορθώσεις, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 386). Καί σέ αὐτό τό σημεῖο, περί ἀπαρχαιώσεως τῆς Γραμματικῆς τοῦ Τριανταφυλλίδη, ὁ Ν. Βρεττάκος εἶναι πολύ εὔστοχος.

Ἡ τρίτη παρατήρηση πού ἔχουμε νά κάνουμε ἀναφέρεται στήν ἀπλοποίηση τῆς ὀρθογραφίας. Εἶναι τόση ἡ ἐν λόγω ἀπλοποίηση, ὥστε ἕνα σύγχρονο παιδί θά θεωροῦσε ἀνορθόγραφο τόν ποιητή μας πού γράφει «ῶρισμένος» καί ὄχι «ὀρισμένος», ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ σύγχρονη σχολική Γραμματική. Ὁ τύπος «ῶρισμένος» εἶναι μετοχή παρακειμένου τοῦ ὀρίζομαι, ὁπότε θά πάρει χρονική αὔξηση καί θά γραφεῖ μέ ὠμέγα καί ὄχι μέ ὄμικρον ὅπως γράφεται σύμφωνα μέ τήν ἐπικρατήσασα ἀπλοποιημένη ὀρθογραφία. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι παλαιότεροι δημοτικιστές δοκιμογράφοι διατηροῦσαν τήν ὑποτακτική (χωρίς βέβαια ὑπογεγραμμένη). Ὅθεν μερικοί μαθητές μου στό Λύκειο ρωτοῦσαν γιατί ὁ συγγραφέας γράφει «θά/νά κάνη», «θά/νά πῆ», «θά/νά πράξη» καί ὄχι «θά/νά κάνει», «θά/νά πεῖ», «θά/νά πράξει», ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ σύγχρονη Γραμματική. Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀχιλλέας Τζάρτζανος εἶχε γράψει ἄρθρο μέ τίτλο «Καί ὁμως ὑπάρχει ὑποτακτική στή Νεοελληνική». Ὅμοίως τύπους, ὅπως «νεώτερος», «γενικώτερος», «λιγώτερος», ὅποιος ἐπιμένει νά τούς χρησιμοποιεῖ ἀντί τῶν ἐπίσημων «νεότερος», «γενικότερος», «λιγότερος» κινδυνεύει νά χαρακτηριθεῖ ἀνορθόγραφος. Ὅμοίως ὅποιος χρησιμοποιεῖ τόν τύπο «νά χαρακτηρισθῆ» ἀντί τοῦ «νά χαρακτηριθεῖ». Σημειωτέον ὅτι τό θά λυθῆ/θά γραφῆ προέρχεται ἀπό τό ἀπαρέμφοτο τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου λυθῆναι/γραφῆναι. Ὁ Ν. Βρεττάκος γράφει ὀρθότατα «ἔγιναν ὅλες σχεδόν οἱ δυνατές ἀπλοποιήσεις στήν ὀρθογραφία μας, πού κάποτε θά πρέπει νά σταματήσουν κι αὐτές, γιατί τό κέρδος θά εἶναι λιγότερο ἀπό τήν ἀπώλεια πού θά ἔχουμε μέ τήν ἀλόγιστη ἀπομάκρυνσή μας ἀπό τή γλωσσική μας παράδοση».

Ἀκόμη σχετικά μέ τήν ἀπλοποίηση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ὁ Ν. Βρεττάκος προσυπέγραψε τό ἐξῆς κείμενο πού συνετάχθη ἀπό τήν «Διακήρυξη τῶν Ἑλλήνων Συγγραφέων: «Πιστεῦαμε πῶς ἡ πράξη τῆς Πολιτείας μέ τήν ὁποία, πρὶν λίγα χρόνια,

αναγνώρισε τήν δημοτική ως τήν μοναδική γλῶσσα τοῦ ἔθνους μας σήμερα, θά λύτρωνε τόν λαό μας ἀπό τήν μάστιγα ἑνός πολιτικοποιημένου μάλιστα, γλωσσικοῦ ζητήματος καί θά ἦταν ἡ ἀπαρχή μιᾶς βαθύτερης μελέτης καί γνώσης τῆς γλώσσας, μιᾶς συνειδητότερης χρήσης καί γραφῆς τῶν λέξεών της. Ἀντί γι' αὐτό, μέ λύπη μας εἶδαμε νά δημιουργῆται τεχνητά, ἀμέσως, ἕνα νεόμορφο γλωσσικό πρόβλημα, τό πρόβλημα τοῦ τονισμοῦ τῶν λέξεων στόν γραπτό λόγο καί μαζί μ' αὐτό, νά συζητῆται κιόλας τό θέμα τῆς γραφῆς τῶν λέξεων ἀπό μερικούς – δηλαδή ἡ πλήρης ἐξάρθρωση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Κι ἐκεῖνοι πού δημιούργησαν τό πρόβλημα αὐτό, φρόντισαν νά τό πολιτικοποιήσουν, χωρίς ν' ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἀναθέτοντας στήν Πολιτεία πάλι τή λύση του, ἀνελάμβαναν ἀπέναντι στό Ἔθνος βαρύτερη εὐθύνη. Κι ἔτσι ἔχουμε νέα γλωσσική ἐμπλοκή στήν Ἑλλάδα. Ἐπειδή ὅμως: 1. οἱ λέξεις, ὅπως μᾶς τίς παρέδωσαν οἱ πατέρες τοῦ Δημοτικισμοῦ γράφονται ἔτσι ἐπί 2000 χρόνια, ἔχοντας κρυσταλλώσει παράδοση ἀξιοσέβαστη, ἀκόμη κι ἀπό τούς ξένους· 2. τό πῶς θά γράφονται οἱ λέξεις εἶναι πάντοτε ἀρμοδιότητα ἀποκλειστική τῶν συγγραφέων ἑνός τόπου καί ποτέ ἄλλων παραγόντων τῆς ζωῆς· 3. τό κύριο χρέος μας σήμερα εἶναι νά μάθουν νά μιλοῦν καί νά γράφουν οἱ Ἕλληνες σωστά τήν παραδομένη δημοτική· 4. οἱ ἀπλοποιήσεις τῆς γλώσσας μας τά τελευταῖα χρόνια περιόρισαν στό ἐλάχιστο τίς δυσκολίες τονισμοῦ τῶν λέξεών της, διακηρύσσουμε ὅτι: Δέν δεχόμαστε ὀποιαδήποτε ἀλλαγή στήν γραφή τῶν λέξεων τῆς γλώσσας μας καί θά συνεχίσουμε νά γράφουμε καί νά τυπώνουμε τά βιβλία μας μέ σέβας πρὸς τήν ζωντανή γλωσσική παράδοση καί τήν πλήρη μορφή τῶν λέξεων, ὅπως μᾶς δίδαξαν οἱ πατέρες τοῦ δημοτικισμοῦ καί οἱ μεγάλοι Νεοέλληνες συγγραφεῖς». Ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφές τῶν συγγραφέων, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου. (Παρατίθεται στό Ἀντωνίου Ἀ. Ἀντωνάκου, “Ἡ ἐθνική συμβολή τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου στήν προστασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας” στό περιοδικό Ἑλληνόγραμμα, τεύχος 92, Ἀπρίλιος 2012, σελ. 21-22).

Στό ἀνωτέρω κείμενο ἔχουμε νά κάνουμε τό ἐξῆς σχόλιο σχετικά μέ τήν πολιτικοποίηση τῆς γλώσσας. Κατά τή Μεταπολίτευση δημιουργήθηκε ἀπό τό ΠΑΣΟΚ καί τά ἀριστερά κόμματα ἕνας κομματικός γλωσσικός κώδικας δηλωτικός τῆς πολιτικοϊδεολογικῆς ταυτότητας αὐτοῦ πού τά χρησιμοποιοῖ. Σημειωτέον ὅτι, ἂν μή καθ' ὀλοκληρίαν ἀλλά ἐν πολλοῖς, καί ἡ ἐκσοπακισμένη Νέα Δημοκρατία υἰοθέτησε τόν γλωσσικό αὐτό κώδικα. Ἐτσι ἔχουμε τίς λέξεις «κάλεσμα» καί «μάζωξη» ἀντί τῶν λογιωτέρων «πρόσκληση» καί «συγκέντρωση» ἀντίστοιχα.

Επίσης παρατηρείται ή αλλαγή του τονισμού σέ όρισμένα ούσιαστικά στήν γενική του ένικοϋ. Έτσι, π.χ., έχουμε του «πανεπιστήμιου» αντί του «πανεπιστημίου», του «άνθρωπου» αντί του «άνθρώπου», του «συμβούλιου» αντί του «συμβουλίου». Επίσης παρατηρείται χρησιμοποίηση λαϊκωτέρων τύπων τών όνομάτων τών μηνών. «Ιούλης» αντί «Ιούλιος», «Ιούνης» αντί «Ιούνιος», «Μάης» αντί «Μάϊος», «Μάρτης» αντί Μάρτιος», «Σεπτέμβρης» αντί «Σεπτέμβριος» κλπ. Ακόμη έχουμε άντικατάσταση τής καταλήξεως –ως τών λογίων έπιρρημάτων μέ τήν κατάληξη –α. Π.χ. «άκόλουθα» αντί «άκολούθως», «έπόμενα» αντί «έπομένως», «πιθανά» αντί «πιθανώς». (Βλ. Γιάννη Μπασλή, Κοινωνιογλωσσολογία, έκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2000, σελ. 73-74). Έπόμενο τούτου είναι ή συχνά παρατηρουμένη σύγχυση μεταξύ του «άμεσα» καί του «άμέσως». «Άμεσα» (άντίθετο του έμμεσα) σημαίνει άπευθείας χωρίς τή μεσολάβηση άλλου καί μπορούμε νά ποϋμε ότι είναι αντίστοιχο του άγγλικού «directly», ένω τό «άμέσως» σημαίνει πάραυτα καί είναι αντίστοιχο του άγγλικού «immediatly».

Τό έρμαφρόδιτο, αλλά συχνό καί γενικά έπικρατούν φαινόμενο είναι ότι έν πολλοίς χρησιμοποιείται σύνταξη τής καθαρεύουσας σέ πλείστες όσες έκφράσεις τής δημοτικής. Έτσι π.χ. έχουμε τή φράση «Προτάθηκε νά γίνει μηχανισμός παρακολούθησης έφαρμογής του μνημονίου» (τό παράδειγμα είναι πραγματικό, ειλημμένο από τά ΜΜΕ), ένω ή γνήσια σύνταξη στήν δημοτική θά ήταν: «προτάθηκε νά γίνει/νά συγκροτηθεί μηχανισμός πού θά παρακολουθεί τήν έφαρμογή του μνημονίου». Ο Γιάννης Μπασλής αναφέρει στό άνωτέρω μνημονευθέν βιβλίο του στή σελίδα 74 τό έξής χαρακτηριστικό παράδειγμα από άριστερό περιοδικό: «Η διαμόρφωση σήμερα ενός κλειστοϋ κυκλώματος άναπαραγωγής τής άντίληψης τής πολιτικής τής οϋράς τών κομμάτων τής παραδοσιακής άριστεράς...»

Ο Γιάννης Καλλιόρης συμπυκνώνει σχετικά μέ τό άριστεροκομματικό γλωσσικό ιδίωμα: «Στό γραμματικο-συντακτικό πεδίο, τά κύρια χαρακτηριστικά της είναι δύο: α) Η όνοματοποίηση τής ρηματικής φράσης, δηλαδή ό έγκλωβισμός τής ρηματικής ένέργειας (ή όποία δίνει εύκνησία, ζωντάνια καί ακρίβεια στόν λόγο, προσδιορίζοντας συγχρόνως τό ύποκείμενο καί τόν χρόνο) στό ούσιαστικό, πράγμα πού δημιουργεί έμπλοκή στή ροή καί συχνά συνεπάγεται άλλεπαλληλία άλληλεξαρτημένων γενικών, οι όποίες κουβαριάζουν τή φράση. Παράδειγμα τής πιό άπλής μορφής: ή προσπάθεια άντιμετώπισης τής κατάστασης, όπου στό

άντιμετώπισης συμπιέζεται ρηματική ενέργεια πού έλευθερώνεται όταν ποῦμε: ή προσπάθεια νά άντιμετωπιστεῖ ή κατάσταση (ή νά άντιμετωπίσουμε, ή ἔστω γιά τήν άντιμετώπιση): παράδειγμα κακοηθέστερης μορφῆς: ή έκθεση τῶν λόγων ἄρνησης ἀνακοίνωσης τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μέτρησης τῆς ραδιενέργειας. β) ἄτεγκτη μονοτυπία: βίαιος ἐκδημοτικισμός δι' ἐξομοίωσης τῶν ἀνομοίων, ἐξοβελισμός ζωντανῶν λογιότροπων λέξεων, τρόπων καί καταλήξεων, μέ σκοπό τήν πλήρη γραμματική ὁμοιομορφία, τήν ἀπόλυτη “ἐξομάνλυση”, πού εἶναι πάγιο στοιχεῖο κάθε ὀλοκληρωτικῆς νοοτροπίας, καί πού ἐδῶ, ὅπως παντοῦ, συνιστᾶ τή χειρότερη μορφή ἀνωμαλίας. Ὁ συνδυασμός τῶν δύο αὐτῶν χαρακτηριστικῶν καταλήγει σέ ἄγαρμπη συγκόλληση δημοτικῆς μορφολογίας καί λογίας συντάξεως, δηλαδή σέ μία καθαρεύουσα μεταμφιεσμένη σέ δημοτική, πού συγκεντρώνει τά μεονεκτήματα τῶν δύο μορφῶν χωρίς τά πλεονεκτήματά τους». (Γιάννη Καλλιόρη, Ἡ ξύλινη γλώσσα, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1997, σελ. 251-252).

Ἐκεῖ ὅμως πού ή ἀπλοποίηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας πῆρε καταλυτικό καί ὀλέθριο χαρακτῆρα εἶναι ή κατάργηση τοῦ πολυτονικοῦ καί ή ἐπιβολή τοῦ μονοτονικοῦ τρόπου γραφῆς. Ὁ Νικηφόρος Βρεττάκος γράφει ἐπ' αὐτοῦ: «Ἵπερτιμήθηκε ή ἄποψη, ὅτι τό μονοτονικό διευκολύνει τούς μαθητές, κάτι πού, ἴσως, εἶναι ἀντιπαιδαγωγικό. Ἵπάρχει ἄλλωστε καί μία παράδοση πού ἐκφράζει τήν ἄποψη μεγάλων παιδαγωγῶν, οἱ ὅποιοι ἐπιμένουν ὅτι τό παιδί πρέπει νά κοπιάζη γιά νά γίνη ἄνθρωπος ἰκανός, ὥστε στήν ζωή του νά άντιμετωπίση ὅλες τίς ἀντιξοότητες. Ἵποστηρίχθηκε, ἐπίσης, ὑπέρ τοῦ μονοτονικοῦ καί ή ἄποψη ὅτι διευκολύνονται οἱ τυπογράφοι καί οἱ στειχειοθέτες, γενικά καί ὅτι οἱ ἐκδόσεις, πάλι γενικά, γίνονται οἰκονομικότερες. Παραγνωρίσθηκαν, ὅμως, οἱ λόγοι πού ἐπέβαλαν στούς Ἀλεξανδρινούς χρόνους τήν καθιέρωση τῶν τόνων, οἱ ὅποιοι ἰσχύουν καί σήμερα. Πολλές φορές, τά γραπτά μου δέν διαβάζονται σωστά ὅταν τυπώνονται στό μονοτονικό. Ἵς ἐλπίσουμε ὅτι θά ἐπαναξετασθῆ μελλοντικά τό θέμα καί ὅτι θά ἐπικρατήσουν σωφρονέστερες ἀπόψεις». (Παρατίθεται στό Ἀντωνίου Ἀ. Ἀντωνάκου, “Ἡ ἔθνική συμβολή τοῦ Νικηφόρου Βρεττάκου στήν προστασία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας” στό περιοδικό Ἑλληνόγραμμα, τεῦχος 92, Ἀπρίλιος 2012, σελ. 22-23).

Πολύ εὔστοχα τονίζει ὁ Ν. Βρεττάκος τήν παιδαγωγική διάσταση τοῦ θέματος. Ὁ μεγαλύτερος νεώτερος παιδαγωγός ὁ John Dewey ἀνέπτυξε τή θεωρία μαθήσεως διά τῆς ἐπιλύσεως προβλήματος. (Learning by solving a problem). Ὁ δάσκαλος φέρνει τά

παιδιά μπροστά σέ ένα πρόβλημα, σέ μία προβληματίζουσα κατάσταση, καί τά έξωθει στήν έξεύρεση τῆς προσφορότερης λύσεως. Τό πρόβλημα, ἡ προβληματική κατάσταση, δέν πρέπει νά εἶναι οὔτε ὑπερβολικά δύσκολη οὔτε ὅμως εὔκολη, διότι ἀκυρώνεται ἡ διαδικασία αὐτή τῆς μαθήσεως. Τό πρός επίλυση πρόβλημα πρέπει στήν ἀρχή νά εἶναι μέσης δυσκολίας, ἡ ὁποία θά κλιμακώνεται ἀναλόγως πρός τήν μαθησιακή πρόοδο τοῦ μαθητῆ. Γενικά ὁ John Dewey ἀπορρίπτει τίς ὑπερβολικές διευκολύνσεις στή διαδικασία τῆς μαθήσεως, διότι αὐτές οἱ διευκολύνσεις ἀδυνατοῦν νά κινητοποιήσουν τόν μαθητή· ἀντιθέτως τόν ἀδρανοποιοῦν καί τελικά τόν ἀποχαυνώνουν. Ἐπίσης ὁ John Dewey ὑποστηρίζει ὅτι τό μοντέρνο σχολεῖο δέν πρέπει ἀπλῶς νά εἶναι μία προετοιμασία γιά τή ζωή, ἀλλά ἡ ἴδια ἡ ζωή ἐν μικρογραφία. Ἡ ζωή ὅμως παρουσιάζει πολλές δυσκολίες καί ἀντιξοότητες. Ὅμοίως καί τό σχολεῖο πρέπει νά παρουσιάζει καταστάσεις δυσκολίας καί ἀντιξοοτήτων, ὥστε τό παιδί νά ἐκπαιδεύεται στήν ζωή. Ἀκόμη οἱ ὑπερβολικές διευκολύνσεις στή μάθηση ὀδηγοῦν στήν οἰκειοποίηση τῆς ἀρχῆς τῆς ἡσσοнос προσπαθείας ἀκόμη καί στή μετέπειτα ζωή. Βλέπουμε λοιπόν πόσο εὔστοχος παιδαγωγικά εἶναι στήν ἀνωτέρω ἐπισήμανσή του ὁ Ν. Βρεττάκος, μολονότι δέν ὑπῆρξε ἐπαγγελματίας παιδαγωγός.

Στό θέμα πού θίγει σχετικά μέ τήν διευκόλυνση τῶν τυπογράφων καί τῶν στοιχειοθετῶν ἀπό τήν ἐφαρμογή τοῦ μονοτονικοῦ ἔχουμε δύο παρατηρήσεις. Πρῶτον ἡ Ἑλληνική Πολιτεία στήν περίπτωση πού υἰοθέτησε τό ἀνωτέρω κίνητρο γιά τήν ἐφαρμογή τοῦ μονοτονικοῦ φάνηκε ιδιαίτερα μικρόψυχη καί κοντόφθαλμα χρησιμοθηρική, καταστάσεις ἐνδεικτικές τῆς ἐπικρατοῦσης τότε καί ἐπακολουθησάσης μετέπειτα γενικώτερης παρακμῆς. Ἄλλωστε κατά τόν Ἀριστοτέλη “τό ζητεῖν πανταχοῦ τό χρήσιμον ἥκιστα (=πára πολύ λίγο) ἀρμόττει τοῖς μεγολοψύχοις καί ἐλευθερίοις” (Πολιτικά, 1338 b 2-4). Δεύτερον ἡ σύγχρονη τεχνολογία ἔχει ἐπιλύσει τό πρόβλημα καί ἡ ἐπιβάρυνση γιά τή χρήση τοῦ πολυτονικοῦ εἶναι πλέον ἀμελητέα.

Ἡ φθορά ὅμως πού προκάλεσε τό μονοτονικό στήν ἐλληνική γλῶσσα ἦταν ἀνυπολόγιστη. Ἀναμφιβόλως τό μονοτονικό σύστημα ἀποτελεῖ θρυαλλίδα στήν ἱστορική γραπτή παράδοση τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καί βίαρη ρήξη τῆς ἱστορικῆς συνέχειάς της. Ἀλλοιώνει θανάσιμα τό γλωσσικό αἰσθητήριο τῶν Νεοελλήνων καί ἀποκόπτει τίς νεώτερες γενιές ἀπό τήν παραδεδομένη γλωσσική μορφή τῶν

παλαιότερων φάσεων τῆς ἐνιαίας γλώσσας μας. Ἐπί πλέον θά τολμοῦσα νά πῶ ὅτι προσβάλλει βάνουσα τήν ἴδια τήν αἰσθητική τοῦ γραπτοῦ ἑλληνικοῦ λόγου.

Καθ' ὅλη τή Μεταπολίτευση ἔγιναν πολλές ἀπλουστεύσεις στήν ἑλληνική γλῶσσα πού ἀλλοίωσαν τή φυσιογνωμία της, τή μορφολογία καί τή συντακτική δομή της. Σέ αὐτό συνέβαλε καί ὁ πλήρης ἐξοστρακισμός τῆς λογίας γλωσσικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία λογία μορφή τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσας ἐτέλει ὡς ἀνάχωμα στή γλωσσική ἐξάρθρωση. Δεδομένου ὅτι ἡ δημοτική δέν διαθέτει τήν αὐστηρότητα καί ἀκρίβεια τῆς καθαρεύουσας ἢ σύγχυση καί ἡ γλωσσική πλαδαρότητα (καί ἡ παρεπόμενη αὐτῆς διανοητική πλαδαρότητα) ἦσαν ἀναπόφευκτες. Γιά νά δοῦμε ὅτι ὄντως ἡ δημοτική δέν διαθέτει τήν ἀκριβολόγο σήμανση τῆς καθαρεύουσας, ἄς ἐξετάσουμε τήν ἐξῆς φράση: «Τό μνημόνιο ἀποκρύφθηκε ἀπό τήν κυβέρνηση». Μέ τή φράση αὕτη τί ἐννοοῦμε; ὅτι ἡ κυβέρνηση ἀπέκρυψε τό μνημόνιο ἢ ἄλλοι ἀπέκρυψαν τό μνημόνιο ἀπό τήν κυβέρνηση; Ἀμφότερα δυνατόν νά ἰσχύουν. Ἡ καθαρεύουσα μποροῦσε νά ἀποδώσει μέ ἀκρίβεια τήν πραγματική σήμανση τῆς φράσεως: «τό μνημόνιον ἀπεκρύβη ὑπό τῆς κυβερνήσεως» ἢ στήν δεύτερη σήμανση «τό μνημόνιον ἀπεκρύβη ἀπό τήν κυβέρνησιν». Μέ ἄλλους λόγους τό ποιητικό αἶτιο δέν μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ μέ ἀκρίβεια στήν δημοτική. Ἡ δημοτική χωρίς τήν καθαρεύουσα ἔμεινε ὀρφανή καί ἀπροστάτευτη. Ἡ, ἄν θέλετε, ἡ καθαρεύουσα καί ἡ δημοτική ὑπῆρξαν οἱ δύο φυσικές κόρες τῆς ἀρχαίας. Ἡ συμπόρευσή τους ἦταν ὠφέλιμη τόσο γιά τίς ἴδιες ὅσο καί γιά τό νεοελληνικό ἔθνος. Ἡ ὀριστική ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς, περίεργο καί ὁμως πραγματικό φαινόμενο, ἀποδυνάμωσε τήν ἴδια τήν δημοτική! Ἄν ἀμφιβάλετε, συγκρίνετε τήν δημοτική τοῦ Δ. Γληνοῦ, τοῦ Γ. Κορδάτου, τοῦ Ἀ. Δελμούζου, τοῦ Ἰ. Κακριδῆ ἢ ἀκόμη τοῦ Ἰ. Θεοδωρακόπουλου, Κ. Τσάτσου, Π. Κανελλόπουλου, Χρ. Μαλεβίτση μέ τή δημοτική τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς Δημοσίας Διοικήσεως, τῶν ΜΜΕ, ἀκόμη καί τῆς Δικαιοσύνης καί ὀρισμένων Πανεπιστημιακῶν. Φυσικά καί ὁ ρεμβασιμός τῶν ἀκραίων δημοτικιστῶν, ὑπαγορευόμενος καί ἀπό πολιτικούς λόγους, συνέβαλε σ' αὕτη τήν «κομματοπαγῆ καί βαρβαρόπλαστη δημοτική» (Γ. Καλλιόρης) ἢ, ἀλλιῶς, τά «κορακίστικα» κατά τόν Ὀδυσσεά Ἐλύτη. Βεβαίως καί ὁ ἑλληνικός λαός ἔμεινε ἀθωράκιστος γλωσσικά (φυσικά καί ὄχι μόνο) στή δίνη τῆς ἰσοπεδωτικῆς παγκοσμιοποιήσεως.

Θά κλείσουμε μέ τά λόγια τοῦ Γ. Καλλιόρη: «Ἄδυνατόντας τό Πασόκ νά κάνει τίς ιδέες πράξη, κατέληξε νά κάνει ἰδεολογία τή γλῶσσα...Ἐξ οὗ καί ἡ στομφώδης

στερεοτυπία τῆς πολιτικῆς συνθηματολογίας στά μέτρα ἑνός κορδωμένου μικροαστικοῦ λαϊκισμοῦ ἀλλά καί ἡ γλωσσική παιδεία μειωμένων ἀπαιτήσεων στήν ἐκπαίδευση, ἡ γενική χαλαρότητα ὡς πρός τήν γραμματοσυντακτική ὀρθοέπεια, οἱ γραμματικές “ἀπλοποιήσεις” καί ἡ λεξιλογική συρρίκνωση, καθὼς καί ἡ συγχώνευση τῶν ἐπιπέδων τοῦ λόγου ἐπί τῆ βάσει τῆς προφορικῆς καθημερινότητος – καί γενικά ἡ ἐξεζητημένη ἀπλότητα πού ἀγγίζει τά ὅρια τοῦ ἐπιτηδευμένου πρωτογονισμοῦ, ἀποτόκου τῆς διάχυτης – ὅσο κι ἀνομολόγητης – νοοτροπίας, πῶς ὅσο φτωχότερη εἶναι ἡ γλῶσσα, τόσο πιά κοντά στόν λαό βρισκόμαστε» (Γ. Καλλιόρη, ὄ.π., σελ. 99 καί 104).

Δημοσιευμένο στις 22 Ιανουαρίου 2021 στο <https://antifono.gr>